

Ýsmail Gaspýralý

Türk dünyasýnýn büyük düpünce adamlaryndan ve reformistlerinden biri olan Gaspýralý Ýsmail Bey, Kýrým Harbi (1853-1856) piddetiyle devam ederken, Bahçesaray'a iki saat mesafedeki Avcýköy'de dünyaya geldi. Babasýnýn dođduđu köye nisbetle Gaspirinski (Gaspýralý) lâkabýný alan Ýsmail Bey'in çocukluđu, Kýrým Türk kültürünün bebiđi olan Bahçesaray'da geçmiř ve bu ruhunda, sokaklarý, camileri, evleri ve özellikle Hansarayý ile, silinmez Ýzler býrakmýptýr.

Henüz on yaýýndayken Akmesicil lisesine gönderilen Ýsmail, orada Ýki sene kaldýktan sonra Varonej behrindeki askerî okula nakledildi. Daha sonra Moskova Askerî Ýdadisi'ne gitti. Gaspralý bu dönemde en çok etkisinde kaldýđý olay Ruslarýn özellikleri karpýtlýđýndan beslenen Panslavizm politikalarýdır. Genç Ýsmail buna karpý tepki koymak istemektedir. Bu yüzden okuldan ayrılan Okuldan ayrılan Gaspralý Zincirli Medresesi'nde Rusça öđretmeni olarak göreve baýladı. Bir buçuk yıl kadar süren bu görevi sıbol bol okuyarak Rus edebiyatý ve fikir akýmlarý hakkında esaslý bilgiler edinen Ýsmail Bey, bir yandan da Rus basýnýný takip ederek politik geliřmeleri ve Rusya'nýn içte dýpta izlediđi politikayý daha Ýyi kavramaya çalyptý. Ýleride kafasýný çok meşgul eden "sosyalizm" hakkýnda da hayatýnýn bu döneminde epeyce bilgi edinen Gaspýralý, 1869 yýlýnda maapý 600 rubleye çýkarýlarak Yalla'da Dereköy mektebine tayin edildi, burada da iki yıl kaldýktan sonra, Bahçesaray'a dönerek yeniden Zincirli Medresesi'nde Rusça dersleri vermeye baýladı. Gaspýralý, o zamana kadar kafasýnda tepekkül eden "yenilikçi" fikirleri ilk olarak Zincirli Medresesi'nde uygulamaya çalyptý, talebelerine, asýl görevi dýpýnda "usul-ü cedid" (yeni metod)'le Türkçe dersleri verdiđi medreselerde uygulanan "skolastik" eđitim tarzýný da eleştirmeye baýladı. Fakat bu metod ilk baýlarda tepkiyle karpýlandı. Gaspralý'nýn en büyük hedeflerinden biri Ýstanbul'a gitmekti. Ýstanbul'a giderek zabit olmayý istiyor fakat varýda býraktýđý eđitim buna engel olacađýný düpünüyordu. Bu sebepten dolayý da 1871 yýlýnda Paris'e giderek varýda kalan eđitimini tamamladı. Gaspralý 1874 sonlarına kadar Paris'te kaldý. Ýsmail Bey, Paris'ten Ýstanbul'a gitmiř fakat bir türlü ideali olan memuriyeti yapma fýrsatý bulamamýptý. Yazarlýk hayatý da bu dönemde baýladı. Zabitlik hayalinin gerçeklebemeyeceđini anlayýnca, 1875 kýbýnda Kýrým Gaspýralý, 1878'de Bahçesaray belediye baýkanlýđýna seçilinceye kadar baþka hiç bir işle uğraþmadý, sadece okudu ve milletini hayatýný inceledi. Gaspýralý Ýsmail Bey, 1878 yýlýnda Bahçesaray belediye baýkanlýđýna seçildi; bu görev sayesinde düpünü yenilikleri gerçekleştirebileceđini zannediyordu, ne var ki önüne yine bazı engeller çýktý. Belediye baýkanı olarak görevlerini -büyük imkânsýzlýklara rađmen-yerine getirmeye çalyþýrken, aslý misyonunu da hiç unutmayan Gaspýralý, 1879 yýlýnda, bir gazete çýkararak Rus hükümetine müracaat ettiyse de, bu müracaatý reddedildi. Fakat o, mutlaka yayýn yoluyla millete hizmet etmek istiyordu. 1881 yýlýnda, "Genç Molla" müstear adý ile, ileride kitap olarak da yayýnlanacak olan "Russkoe Musulmanstovo" (Rusya Müslümanlarý) baýlıklı makalelerini yazarak Akmesicil'te çýkan "Tavrida" gazetesinde yayýnlandı. Gaspýralý, izin alamamasý rađmen, gazete çýkarma fikrinden asla vazgeçmemiştir. Bunun için, zemin yoklamak amacıyla, 1881 yýlýndan baýlayarak "Tong" "Ay", "Güneþ", "Yıldız", "Mir'at-i Cedid" gibi çeþitli adlarla küçük risaleler yayýnlamaya baýladı. Ne var ki, Rus sansürü, bu risaleleri yayýnýný, adlan baþka olsa da gazete hüviyeti taþýdýklarý gerekçesiyle çok geçmeden yasaklayacaktır. "TERCÜMAN" Gazetesini çýkarabilmek için tam dört yıl mücadele verdi, defalarca Petesburg'a giderek müracaatlarda bulundu ve nihayet 1883 yýlýnda, Türkçe kısmý aynen Rusçaya da tercüme edilmek þartýyla "Tercüman-ý Ahval-i Zaman"ý yayýnlama iznini kopardı. Adý Ýstanbul'da çýkardýđý "Tercütman-ý Ahval"dan alan bu gazetenin Rusça adý da "Perevotcik" olacaktý. Zühre Haným'ýn ziyaret etmesinden kalan kıymetli elbiseleri satarak elde ettiđi paraya, 300 ruble kadar abone parasýný da ilave ederek eski bir makine ve bir miktar hurufat alan Gaspýralý, ilk nüshayý 10 Nisan 1883'te çýkardı. Tercüman, Rusya'da çýkan ilk Türk gazetesi oldu, deđildi, ama yaygýnlýđý ve oynadýđý rol bakýmýndan en önemlisiydi. 1903 yýlýna kadar haftalýk, 1903-1912 arasýnda haftada bir kez bazan üç defa, Eylül 1912'den sonra da günlük olarak tam 33 yıl yaþadı ve 1916 yýlýnda kapandı. Küçük boyda dört sayfa olan gazete çýkmaya baýlayan Tercüman çok geçmeden, devrin þartlarına ve okur yazarlýk oranýna göre çok yüksek sayýlabilecek tirajlara ulaþtı. Kafkasya, Kazan, Sibiryaya, Türkistan, Çin, hatta Ýran ve Mýsýr'da satýlan Tercüman'ýn büyük baþarýsý, Gaspýralý'nýn sadece Rus okurlarýna deđil, bütün müslümanlarýn meseleleriyle yakýnda ilgileniyordu. Bu ayný zamanda Dilde birlik fikrinin hayata geçmesi için dilin kullanýlmasýnda önemli bir misyon yerine getirilmesi anlamýna geliyordu. 1905 bunalýmýndan sonra Kazan'da, Kafkasya'da, Türkistan'da ve Kýrým'da yayýnlanan 35'ten fazla gazete ve dergide, çok sayýda hikâye ve romanda "Gaspýralý" diyorlar kullanýlmýptýr. MÜSLÜMAN ÝTTÝFAKI Tercüman gazetesi sayesinde geçmiřte hayali olan Dilde birlik fikrinin yanýsýra usul-ü cedid okulunu da oluþturan ve yaygýnlaþtıran Gaspýralý Ýsmail Bey'in 1905 Ýhtilali'nden sonra Rusya Müslümanlarýnýn ittifaký gayesiyle toplanan üç kongrede de önemli roller oynadı. Eđitim meselesinin ađýrlýklý olarak ele alýndýđý III. Kongre'de "dil birliđi" ile ilgili çözümler bütün Rusya Müslümanlarýna resmen kabul ettirdi. (1906). "Usul-ü cedid" hareketinin baþarýsý ve Ekim Manifestosu 'ndan sonra bütün müslümanlarýn kazandýđý hürriyet, öte yandan "Müslüman Ýttifaký" için yapýlan kongreler Gaspýralý'nýn cesaretini arttırdý. Gelecekteki faaliyetler, onun Türk birliđinin daha ileri bir merhalesi olarak Ýslâm birliđini hedeflediđini, fikrî yapýsýnýn Türkçü olduđu kadar, Ýslâm nitelik de taþýdýđýný göstermektedir. Nitekim 1907'de, Kahire'de bir "Ýslâm Kongresi" toplayabilmek için büyük gayret sarf etti. 1907'de Hindistan'a gitti ve Bombay'daki "Encümen-i Ýslamiye"nin toplantýlarına katýlarak görüşlerini anlattý. Meprutiyet'in ilanýndan sonra Ýstanbul'a gelmiř ve büyük bir heyecanla karpýlanmýptýr (1909). Türkiye Türklüđüne büyük bir ilgi duyan Gaspýralý, Kýrým basýnýna karpý Türkiye'yi savunmaktan, aleyhteki yazýlara cevap vermekten asla çekinmemiřti. Birinci Dünya Savaþý arifesinde Ýstanbul'a tekrar gelerek Türkiye'yi savaþa girmemesi hususunda uyarmaya çalyþan Gaspýralý, Türk dünyasýnýn yetiþtirdiđi naif idealistlerden biriydi, büyük bir mücadele adamý ve gerçekten inanmýþ bir idealisti. Gaspýralý Ýsmail Bey, 11 Eylül 1914 Cuma günü Bahcesaray'da vefat etti. Ertesi gün muhteþem bir cenaze töreniyle, Mengligiray Han türbesi civarýnda toprađa verilen büyük idealistin ölümu, bütün Ýslâm dünyasýnda çok büyük bir teessür uyandırdý. Devamý : <http://www.ismailgaspirali.org>